

Inhoud

9   **Systeem Aarde en de mens** 8

Opleiding en beroep   Bioloog 10

- 9.1   Klimaatverandering (CE) 11
- 9.2   Invloed van de mens op de stikstofkringloop (CE) 17
- 9.3   Omslagpunten in ecosystemen (CE) 24
- 9.4   Duurzame ontwikkeling (CE) 29

Toepassen   Betalen voor CO₂-uitstoot 35

Examentraining 37

Samengevat 40

10   **Bloedsomloop** 42

Opleiding en beroep   Straaljagerpilot 44

- 10.1   Hart en bloedsomloop (CE) 45
- 10.2   Bloeddruk (CE) 52
- 10.3   Regeling hartwerking (CE) 55
- 10.4   Stoffentransport (CE) 59
- 10.5   Bloedvaten (CE) 65

Toepassen   Giraffe en okapi 71

Examentraining 73

Samengevat 76

11   **Voeding en vertering** 78

Opleiding en beroep   Food technology 80

- 11.1   Je voeding (CE) 81
- 11.2   Verteringsstelsel (CE) 86
- 11.3   Enzymen (CE) 92
- 11.4   Vetten verteren en verwerken (CE) 98
- 11.5   Opname van voedingsstoffen (CE) 102

Toepassen   Vertering buiten het lichaam 107

Examentraining 109

Samengevat 112

12   **Regeling intern milieu** 114

Leefwereld   Sportduiker 116

- 12.1   Het inwendige milieu (CE) 117
- 12.2   Processen in de lever (CE) 123
- 12.3   Longen en gaswisseling (CE) 128
- 12.4   Borstkas en ademhaling (CE) 133
- 12.5   Nieren (CE) 139

Toepassen   Finse sauna 147

Examentraining 149

Samengevat 152

13 Hormonen 154

Opleiding en beroep Endocrinoloog 156

- 13.1 Hormoonstelsel, hypothalamus en hypofyse (CE) 157
- 13.2 Reacties op hormonen (CE) 162
- 13.3 Hormonen recyclen botten (SE) 166
- 13.4 Hormonen regelen glucoseconcentratie (CE) 170
- 13.5 Reageren met hormonen (CE) 175

Toepassen Feromonen en voortplanting 179

Examentraining 181

Samengevat 184

14 Zenuwstelsel 186

Opleiding en beroep Neurowetenschapper 188

- 14.1 Cellen in het zenuwstelsel (CE) 189
- 14.2 Het centrale zenuwstelsel (CE) 193
- 14.3 Impulsgeleiding (CE) 199
- 14.4 Impulsoverdracht tussen neuronen (CE) 206
- 14.5 Het autonome zenuwstelsel (CE) 211

Toepassen Drugs 214

Examentraining 217

Samengevat 220

15 Waarnemen 222

Opleiding en beroep Geneeskunde 224

- 15.1 Evenwicht en zintuigcellen (SE) 225
- 15.2 Het gehoorzintuig (SE) 230
- 15.3 Het gezichtszintuig (SE) 235
- 15.4 Het netvlies en de hersenen (SE) 240
- 15.5 Zintuigen en regeling (CE) 244

Toepassen Miljoenen kleuren 248

Examentraining 251

Samengevat 254

16 Afweer 256

Opleiding en beroep Immunoloog 258

- 16.1 Aangeboren afweer (CE) 259
- 16.2 Vervolg aangeboren afweer (CE) 264
- 16.3 Verworven afweer en antistoffen (CE) 270
- 16.4 Immunitet, vaccinatie en allergische reacties (CE) 276
- 16.5 Lichaamsvreemde eiwitten: afstoten of niet (CE) 282

Toepassen Meer organen 288

Examentraining 291

Samengevat 294

Trefwoorden 296